

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА

Історичний факультет

Кафедра історії України

Дипломна робота магістра
з теми:
**«РОДИНА ВАДИМА ТА ЄВГЕНА
ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ В РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ
(1979–2023 рр.)»**

Виконала:

студентка II курсу магістратури
напряму підготовки

014.03 Середня освіта. Історія*
денної форми навчання

Черняк Людмила Анатоліївна

Науковий керівник:

Доктор історичних наук, професор
Філінюк Анатолій Григорович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський, 2024

ЗМІСТ

	4
ВСТУП	
Розділ 1 ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1 Історіографія та методологічна основа проблеми	9
1.2 Характеристика джерельної бази роботи	20
Висновки до розділу	26
Розділ 2 СТАНОВЛЕННЯ ВАДИМА І ЄВГЕНА ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ЯК ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	28
2.1 Сім'я, освіта та виховання молодих талантів	28
2.2 Фахове і творче становлення митців у період навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті	36
Висновки до розділу	42
Розділ 3 ТВОРЧИЙ ШЛЯХ БРАТІВ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ВІД КАТЕГОРІЇ САМОДІЯЛЬНИХ ВИКОНАВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНИХ АРТИСТІВ І ЗАСЛУЖЕНИХ АРТІСТІВ УКРАЇНИ	44
3.1 Освітні і сценічні горизонти братів Гжегожевських у 1981–2019 рр.	44
3.2 Культурно-просвітницька діяльність братів	62
Висновки до розділу	66
Розділ 4 МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ У 2019–2023 РР.	68
4.1 Напрямки організаційно-педагогічної і мистецької Вадима та Євгена Гжегожевських напередодні 65-річного ювілею	68
4.2 Значення творчості братів Гжегожевських для	

музичної культури Поділля та України	73
Висновки до розділу	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Актуальність дослідження культурно-мистецьких осередків і визначних постатей зумовлює загальноновизнана тенденція осмислення цінності та значущості кожного окремого регіону, прагнення висвітлити маловідомі факти культурного розвитку. «Історія кожної нації – це історія її ідей, бо в нації без ідей немає історії», а національну ідею формує культура. Вона є рупором суспільного, громадського і, навіть, політичного життя. В умовах реалій Радянського Союзу, брежнєвської доби, важко було поширювати українську пісню. Але, були ті, кому це вдалося зробити. Талановиті вихідці з мальовничого подільського села Солобківці, що на Хмельниччині, змогли відіграти вагомую роль у розвитку музичної культури села Шарівка, Ярмолинеччини, Поділля та всієї Української держави.

Не зважаючи на обставини та політичні баталії, брати поширювали українську пісню та несли до українського народу свій своєрідний мистецький меседж. Їхні пісні сповненні любов'ю до рідного краю, натхненністю до рідної природи, його храмових світи чи визначних місць, родину, лікарів, лісників, прикордонників. Потенціал творчості братів є необмеженим та необхідним. Сьогодні Вадим та Євген Гжегожевські як композитори та співаки є поширювачами української музичної культури, а тим самим і української національної ідентичності.

Творчий шлях братів Гжегожевських пройшов еволюцію від випускників сільської музичної школи, студентів Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту до Заслужених артистів України. Пісенний доробок Вадима та Євгена Гжегожевських багатоманітний та багатогранний. Вони оспівують красу рідного краю, родинний побут та актуальні питання українського сьогодення. Ще однією особливістю творчості братів у царині освітньо-просвітницької та культурно-мистецької

діяльності і те, що у 2024 р. брати Гжегожевські відзначили сорок п'ятий ювілей своїй творчості.

У сучасних реаліях, в умовах повномасштабної російсько-української війни, саме українська пісня є одним із потужних чинників опору поширення ідеології «руського мира».

Об'єктом магістерської роботи є музична культура Хмельниччини 1979–2023 рр.

Предметом дослідження визначено вивчення ролі родини Вадима та Євгена Гжегожевських у розвитку музичної культури Хмельниччини та України в 1979–2023 рр.

Мета дипломної роботи полягає у всебічному висвітленні творчості родини Вадима та Євгена Гжегожевських для розвитку музичної культури Хмельниччини та України 1979–2023 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку та розв'язання таких дослідницьких **завдань**:

- проаналізувати історіографію та сформулювати методологічну основу дослідження;
- охарактеризувати джерельну базу роботи;
- вивчити розвиток і виховання братів Гжегожевських у сім'ї та школі;
- висвітлити професійне і творче становлення митців у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті;
- відтворити творчість братів Гжегожевських у 1981–2019 рр.;
- розкрити культурно-мистецьку та просвітницьку діяльність братів;
- простежити напрямки діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських на шістдесяти п'яти річного ювілею;
- З'ясувати спадок братів на прикладі діяльності дітей та онуків братів Гжегожевських.

Хронологічні межі магістерської роботи окреслюються 1979–2023 рр., де верхньою межею є 1979 р. – початок творчої діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських, як митців музичної культури, а нижньою – 2023 р. – фактичний час. Проте для детального розкриття предмету магістерської роботи, довелося вийти за визначені хронологічні рамки.

Географічні межі магістерської роботи охоплюють територію Хмельницької області загалом в кордонах 1957–2023 рр., так адміністративне районування визначеного періоду, та всю територію сучасної України зокрема. Географічні межі визначаються географією поширення творчості братів Гжегожевських та місцями їхньої участі у різноманітних конкурсах та фестивалях.

Методологія роботи ґрунтується на використанні таких методів загальних принципах діалектики та детермінізму.

У дослідженні використані такі основні методи, як: історизму, об'єктивності, системності, науковості, описовий, порівняння, історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-географічний, історико-історико-типологічний, історико-системний, історико-порівняльний, конкретно-пошуковий, біографічний та інші.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у розробці та дослідженні практично нової теми для української та світової історичної науки. Адже, у вітчизняній та світовій літературі немає досліджень які б стосувалися творчості Вадима та Євгена Гжегожевських та значення їхньої діяльності у музичній культурі як Подільського регіону, так і всієї України.

Існують лише публіцистичні та популярні праці, які розкривають деякі аспекти творчого шляху братів Вадима та Євгена Гжегожевських.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що магістерська робота розкриває та вводить, практично нову проблематику та тематику в історичну науку, адже, на прикладі

творчості Вадима та Євгена Гжегожевських сформовано нове уявлення про утвердження нових віянь і тенденцій у музичній культурі від брежнєвського застою до сучасної доби незалежності України.

Результати магістерської роботи можуть бути використанні як у науковій, так і у навчальній діяльності. Так, результатами роботи можна послуговуватися у підготовці аналітичних та наукових есе, статей та наукових, доповідей, рефератів, курсових, бакалаврських та магістерських робіт.

У навчальній діяльності матеріали роботи можна використовувати у підготовці до уроків, семінарських, практичних занять як з історії Поділля чи України так і до історії музики та мистецтва. Згідно матеріалів роботи можна підготувати окремий факультативний курс для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

Зв'язок з науковими програмами. Магістерська робота виконувалась відповідно до тематики науково-дослідної діяльності кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та в межах комплексної науково-дослідної теми «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів і до сьогодення» кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (№ державної реєстрації : 0122U000516) і наукової школи доктора історичних наук, професора, академіка НАН ВО України А. Г. Філінюка.

Апробація роботи. Основні висновки та положення магістерської роботи були викладені у доповіді на звітній науковій конференції студентів та магістрантів за результатами дослідницької роботи у 2023–2024 навчальному році, студентській науково-практичній конференції «Регіональні студії Української історії» у Вінниці та міжнародній науковій конференції «Topical aspects scientific research», що проходила в Токіо (Японія) на початку червня 2024 р.

Публікації. За темою дослідження було здійснено публікацію у співавторстві з науковим керівником, професором Анатолієм Григоровичем Філінюком на тему: «Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр.», яка вміщена у фаховому міжнародному збірнику «Topical aspects scientific research».

Структура дипломної роботи магістра визначається її метою, завданнями та змістом. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг роботи складає дев'яносто дев'ять сторінок, вісімдесят дві з яких основного тексту. Список використаних джерел та літератури налічує дев'яносто вісім позицій.

ВИСНОВКИ

Дослідження ролі родини Вадима та Євгена Гжегожевських у розвитку музичної культури Хмельниччини та України в період 1979–2023 рр. є актуальним і важливим, але поки що недостатньо вивченим у науковій літературі. Незважаючи на наявність окремих праць, присвячених цьому періоду, більшість із них лише побіжно торкається теми дослідження, що створює певні труднощі для всебічного аналізу.

Для ґрунтовного вивчення теми в магістерській роботі історіографія була поділена на такі ключові напрями: наукові праці, що аналізують розвиток музичного мистецтва в Україні та його регіональні аспекти і творчість Владислава та Євгена Гжегожевських; праці з теорії та практики музичного мистецтва, що містять методологічну базу для розуміння їхньої творчої діяльності.

Для досягнення мети роботи застосовувалася комплексна методологія, що базувалася на принципах історизму, об'єктивності та системного підходу. У дослідженні використовувалися проблемно-хронологічний, історико-типологічний, історико-генетичний, біографічний, синхронний і асинхронний та контент-аналіз методи.

Джерельна база дослідження охоплює різноманітні матеріали, як опубліковані, так і неопубліковані. Серед них: збірники пісень і музичні альбоми, доступні в мережі Інтернет, що відображають професійний рівень і стиль братів; запрошення на ювілейний концерт та матеріали самого концерту, які є свідченням суспільного визнання їхньої творчості; документи з Відомчого архіву Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка, що висвітлюють їх студентські роки та опис творчої діяльності братів вміщений у місцевій періодичній пресі. Особливе місце займають інтерв'ю з братами, а також розпорядження Президента України

про присвоєння їм звання «Заслужені артисти України», що підкреслює важливість їхнього внеску в музичну культуру.

Владислав та Євген Гжегожевські народилися у сім'ї з багатими музичними традиціями. Їхній батько, Едуард Йосипович, який самотужки здобув музичну освіту, керував оркестром та навчав гри на духових інструментах, а мати, Марія Петрівна, через мистецтво вишивки розвивала у синів почуття краси. Музичний талант у родині передавався з покоління в покоління, закладаючи фундамент для їхнього майбутнього.

Першими музичними інструментами братів стали батькові труби та баян. У школі вони проявляли себе не лише в музиці, але й у хореографії, а з 1972 р. навчалися в Солобковецькій філії Ярмолинецької музичної школи. Ще школярами брати створили ансамбль «Юність», де навчали друзів гри на гітарі та виступали на учнівських заходах. Їхню творчість помітили, тому вони стали піонер-вожатими та розпочали трудову діяльність лаборантами і бібліотекарами у Шарівській загальноосвітній школі.

Ключовим етапом у їхньому становленні став Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут, який створив сприятливі умови для розвитку їхнього таланту. Навчання на педагогічному факультеті та відділі музики допомогло братам досягти перших професійних успіхів і здобути визнання вже в студентські роки.

Саме Кам'янець-Подільський, зі своєю величною фортецею, мальовничим Смотричем і багатою історією, надихав братів на створення шедеврів. Викладачі інституту підтримували їхню творчість, допомагаючи розкрити себе як артистів і композиторів.

Після завершення навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті Владислав та Євген Гжегожевські розпочали свою педагогічну діяльність як учителі музики в селах Шарівка, Пасічна та Правдівка.

Водночас, вони залишилися відданими творчості, адже брати писали нові пісні, виконували твори подільських композиторів і активно брали

участь у чисельних конкурсах. Брати Гжегожевські стали ініціаторами нових мистецьких заходів, зокрема провели серію з десяти фестивалів творчих близнюків, що отримали назву «Співочі дзеркала».

Події Помаранчевої революції призвели до потрапляння пісенної творчості братів у політичний контекст. Це призвело до тимчасового припинення творчої діяльності Вадима та Євгена. Однак брати не зупинилися, а знову почали творити, випускати нові композиції та досягати нових успіхів у популяризації української музики та культури.

Як педагоги, Вадим та Євген зробили вагомий внесок у розвиток музичної освіти Подільського регіону. Вони впровадили поглиблене вивчення музики, обладнали й систематично оновлюють кабінет естетичного виховання та домоглися відкриття і повноцінного функціонування Шарівської дитячої музичної школи. Їхній професіоналізм підтверджений перемогою в районному конкурсі «Вчитель року» та високими досягненнями на обласному рівні. За свої заслуги на педагогічній ниві, брати були нагороджені обласною премією імені Мелетія Смотрицького.

Починаючи з 1999 року Вадим та Євген Гжегожевські перейшли до управлінської діяльності. Так, Євген очолив відділ культури Ярмолинецької районної державної адміністрації, а Вадим став керівником відділу внутрішньої політики у адміністрації.

З ініціативи братів, у Ярмолинцях було створено Телепресцентр, який очолив Вадим. Теле-пресцентр був покликаний популяризувати інформацію про регіону та його культурно-освітнє життя. Це дало змогу сприяти інформаційного простору Ярмолинеччини.

Після отримання звання Заслужених артистів України Вадим та Євген Гжегожевські продовжували свою багатогранну діяльність у мистецькій, композиторській, волонтерській та викладацькій сферах. Творчий шлях братів залишається прикладом відданості музичній культурі Подільського

регіону, демонструючи неабиякий талант і прагнення до збереження української пісенної традиції.

Основні напрямки діяльності братів охоплюють популяризацію української пісні, розвиток культурного життя регіону, виховання молодих талантів та підтримку українських захисників.

У творчому доробку Вадима та Євгена близько двохсот пісень, авторами яких є брати чи подільські поети, кожна із яких знаходить глибокий відбиток у серцях подолян. Їхні композиції стали частиною шкільних хорових збірників, аудіо альбомів і, навіть, політичних антологій.

Сьогодні Євген Гжегожевський очолює ансамбль народної творчості «Кудрявчик», тоді як Вадим продовжує викладацьку діяльність у Шарівській дитячій музичній школі. Їхня діяльність сприяє не лише поширенню української пісні та музики, але й формуванню національної культурної свідомості нового покоління українців.

Важливим аспектом життя Вадима та Євгена залишається волонтерська діяльність. Брати є співзасновниками волонтерської організації «Мистецький волонтер». І сьогодні, брати організовують благодійні концерти, кошти з яких спрямовуються на потреби Збройних Сил України.

Творчість Вадима та Євгена Гжегожевських є невід'ємною частиною культурного надбання Подільського регіону. Їм вдалося сформувати позитивний образ Поділля як унікального мистецького регіону інтегруючи його в український національний культурний простір. Присвятивши своє життя українські пісні, брати сформували творчий доробок, який став невід'ємною частиною культурної спадщини регіону.

Важливою складовою діяльності братів є розвиток музичної освіти, адже за їх сприяння та ініціативи, в селі Шарівка було створено першу в Хмельницькій області, доби незалежності, музичної школи.

Творчий доробок братів охоплює широкий спектр музичних жанрів. Від народної до естрадної музики, що дозволило знайти братам своїх слухачів серед багатьох поколінь українців.

Діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських є прикладом відданості та патріотизму українському народу. Як керівники відділів культури та відділу внутрішньої політики, брати змогли створити Телепресцентр, який став новаторським у регіоні. Беззаперечно, можна сказати, що саме творчість братів Гжегожевських сприяла підвищенню рівня культурного життя на Хмельниччині.

Творчість братів Гжегожевських це не лише музика та слова, це потужний культурний меседж, який об'єднує людей, зберігає української ідентичності та сприяє поширенню подільської пісні за межами регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані джерела

Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Ф. 314.

Оп. 1.

1. Спр. 7821. Особова справа Гжегожевського Владислава Едуардовича. 1977–1981 рр. 29 арк.

2. Спр. 7822. Особова справа Гжегожевського Євгена Едуардовича. 1977–1981 рр. 26 арк.

Опубліковані джерела

3. Брати Гжегожевські запрошують на ювілейний концерт. Вадим та Євген Гжегожевські [Електронний ресурс] 30 вересня 2024. ТВ7+ Телеканал Хмельниччини. YouNube // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=g7qFc7LHOa8> (дата звернення 3.10.2024)

4. Брати Гжегожевські. Ти моя ненько Україно // *Ярмолинецькі самоцвіти/ Ярмолинці. 2001.*

5. Брати Гжегожевські: тексти пісень [Електронний ресурс] // URL : <http://songspro.ru/2/Brati-Gjegojevski> (дата звернення 23.10.2024)

6. Брати Гжегожевські – У долі своя весна // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mLlsRA2U0Rg> (дата звернення: 27.11.2024).

7. Гжегожевські В. та Є. Ми родом із пісні: збірник пісень. Ярмолинці, 1995. 48 с.

8. Гжегожевські В., Гжегожевський Є. Мелодії родоцвіту: збірник пісень. Хмельницький, 2000. 112 с.

9. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Україна моя чарівна (Альбом). Ярмолинці, 2022.
10. Наше слово – зброя: поетично-пісенна антологія. Хмельницький, 2024.
11. Літопис нот. Державний бібліографічний покажчик України. Київ: Книжкова палата, 2023. 145 с.
12. Указ президента України № 834/2019 [Електронний ресурс] // *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 9 листопада 2019 р. // URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8342019-30385> (дата звернення: 03.09.2024)
13. Шандровська Л. «Спочатку ми заграли на весіллях, а вже потім пішли до школи» [Електронний ресурс] // *Газета Єуе.ua*. 2012. 22 січня // URL: https://ye.ua/kultura/7996_Spochatku_mi_zagralli_na_vesillyah_a_vzhe_potim_pishli_do_shkoli_.html (дата звернення 3.11.2024)
14. Ювілейний концерт заслужених артистів України братів Вадима та Євгена Гжегожевських. Гжегожевські [Електронний ресурс]. Сергій Сілк..YouTube // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hb33pYU9HVY> (дата звернення 3.11.2024)

Періодична преса

15. Батьківщина – спадщина від батьків: [Про сім'ю братів співаків Гжегожевських] // *Вперед*. 2016. 29 грудня. С. 7.
16. Боднар Х. Хмельницькі музиканти брати Гжегожевські стали заслуженими артистами України [Електронний ресурс] // *Всім.юа Хмельницький*. 2019. 9 листопада // URL: <https://vsim.ua/Podii/hmelnitski-muzikanti-brati-gzhegozhevski-stali-zasluzhenimi-artistami--10964541.html> (дата звернення 08.10.2024).
17. Брати Гжегожевські [Електронний ресурс] //URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Брати_Гжегожевські

18. Брати Гжегожевські вибороли першість у міжнародному конкурс-фестивалі «Чорнобильські мотиви» // *Вперед*. 2018. 27 грудня.
19. Брязгунов Ю. Родинна філософія братів Гжегожевських // *Молодь України*. 2000. 17 лют. С. 4.
20. Гадзира А. Яскравіють барви «мелодій родоцвіту» // *Вперед*. 2010. 5 берез.
21. Гостинна Д. Родинна скриня братів Гжегожевських // *Поділ. вісті*. 2006. 16 трав. С. 3.
22. Граб А. 45 років з українською піснею. Заслужені артисти вадим та Євген Гжегожевські відзначили свій ювілей [Електронний ресурс] // *Вперед*. 2023. 16 жовтня // URL:<https://vpered-yar.com.ua/>
23. Грошко В. Мистецтво, помножене на два // *Подільські вісті*. 2018. 18 січ. С. 5.
24. Гуменюк А. Сто на двох: [50-літ. Ювілей відсвяткували брати Гжегожевські] // *Вперед*. 2009. 4 верес. С. 2.
25. Заспіваємо на новий рік // *Шкільний світ*. 2005. Грудень.
26. Кабачинська С. З іскри полум'я: духовне відродження // *Рад. Поділля*. 1991. 5 січ. С. 4–5.
27. Кальмуцький М. Козацькому роду нема переводу: [Про братів Гжегожевських] // *Поділля*. 2000. 3 берез. С. 3.
28. Кирилюк Н. Уроки життя братів Гжегожевських // *Проскурів*. 1999. 24 лют. С. 8.
29. Коваль М. Закохався у пісню: [Про братів Гжегожевських] // *Проскурів*. 2003. 14 лют. С. 11.
30. Коваль М. Я закохався у пісню вашу: [Про творчість родини Гжегожевських] // *Вперед*. 2002. 9 листоп. С. 5.
31. Марценюк В. Дві крапельки розлилися рікою // *Сільські вісті*. 2017. 7 квіт.
32. Олійник В. Найкращі враження// *Вперед*. 2010. 5 берез.

33. Олійник В. Мистецтво помножене на двох // *Подільські вісті*. 2011. 2 червня. № 81–82 (19791–19792).
34. Ровінська Г. Наш фестиваль проводився в Києві // *Шкільний світ*. 2006. № 10.
35. Савчук Б. Народжені музикою // *Вперед*. 1995. 29 липня.
36. Садомська Л. М. Як пісня на двох – у них доля одна [Електронний ресурс]. *Подільські вісті*. 2019. 19 вересня // URL:<http://pvisti.info/culture/5304> (дата звернення 08.10.2024).
37. Садомська Л. Як у юності, тьохнуло в грудях [Електронний ресурс] // *Подільські вісті*. 2018. 28 грудня // URL:<http://pvisti.info/culture/4695-yak-u-iunosti-tokhnulo-v-hrudiakh> (дата звернення 08.10.2024)
38. Салій І. Тридцять років на сцені: [30-ти річний ювілей творчості Вадима та Євгена Гжегожевських] // *Проскурів*. 2009. 12 листоп. С. 14.
39. Салій І. Щоб наших близнят знали в обличчя [Електронний ресурс]. *Проскурів*. 2018. 12 червня URL:<HTTPS://PROSKURIV.KHM.GOV.UA/2018/06/12/%D1%89%D0%BE%D0%B1-%D0%BD%D0%B0%D1%88%D0%B8%D1%85-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D1%8F%D1%82-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D0%B2-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D1%87%D1%8F/>
40. Сівач В. Піснесвіт родини Гжегожевських // *Проскурів* . 2000. 18 серп. С. 12.
41. Терлецька В. 30 років на сцені // *Шкіл. світ*. 2010. № 2. січня.
42. Черногуз Христина Парад талановитих близнюків [Електронний ресурс]. *Газета Є*. 2012. 7 липня // URL:https://ye.ua/sypilstvo/9308_Parad_talanovitih_bliznyikiv.html (дата звернення 08.10.2024).

43. Шпильова В. Як пісня стала заручницею політичних баталій: [до 30-ліття муз. творчості братів Гжегожевських] // *Голос України*. 2007. 7 лип. С. 23.

Монографії, статті, наукові і навчальні видання:

44. Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений). Ярмолинці, 2013. 72 с. С. 39–40.

45. Гжегожевський Р. В. Природа Хмельниччини як одне з джерел надхнення для творчості заслужених артистів України Братів Гжегожевських // *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я людини : збірник наук. матеріалів VI Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (Бердянськ, 28–29 вересня 2023 р.)* № 6 / [гол. ред. С. Г. Кушнірюк]. Бердянськ : БДПУ, 2023. С. 242–246.

46. Гжегожевські Євген та Вадим // *Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений). Ярмолинці, 2013. С. 39–40.*

47. Гут Л. С. Музика як явище культури і засіб виховання [Електронний ресурс] // *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. 2013. С. 22–25 // URL: <http://surl.li/miksd> . (дата звернення: 11.11.2024)

48. Дерев'янченко О. О. Логіко-філософські основи моделювання музикознавчих понять (на прикладі неофольклоризму) // *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ : НМАУ, 2008. Вип. 72 : Музично-творчий процес: наукові рефлексії. С. 121–127.

49. Дідич Г., Гейченко М. Психолого-педагогічний аспект проблеми музичного виховання // *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 71–74.

50. Дідич Г., Гейченко М. Природа як засіб музично-естетичного виховання молодших школярів [Електронний ресурс] // *Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія:*

Педагогічні науки. Вип. 88 // URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099949.pdf> . (дата звернення: 1.11.2024)

51. Зібрались додому лелеки: 20-річчю Незалежності присвячується: літературна творчість земляків / [Ярмолинецька ЦБС; упоряд. М. А. Гриб]. Ярмолинці, 2011. 45 с.

52. Зінська Т. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця XX – початку XXI століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. Київ, 2011. 18 с.

53. Зюлковський Ц. Мелодії душі : збірник вокально-хорових творів. Хмельницький : ФОП Цюпак, 2013. 75 с.

54. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. 320 с.

55. Івахова К. Роль української пісні в збереженні української мови (на матеріалах фольклору Хмельниччини) // *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць* / [гол. редкол. Н. В. Подлевська; відп. за вип. Н. М. Торчинська]. Хмельницький : ФОП Бідюк Є. І., 2021. Вип. дев'ятий. С. 101–111.

56. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Перші 100 років поступу / [авт.: С. Копилов, О. Завальнюк, А. Філінюк та ін.; редкол. С. Копилов (голова), О. Завальнюк, Н. Коваленко (літ. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 208 с.

57. Каньоса П. С. Педагогічний факультет // *Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. С. 274–289.*

58. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.

59. Корольова І. І. Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності: теорія та методика // *Педагогічний альманах : збірник наук. праць* / [ред.

В. В. Кузьменко ; ред. кол.: І. Бех та ін.]. Херсон : КВНЗ Херсонська академія неперервної освіти, 2013. Вип. 19. С. 10–13.

60. Кропивницький В. Музично-пісенна творчість митців Поділля. Хмельницький : Поділля 1999. 285 с.

61. Кужим В. Виховання художніх смаків // *Шкільний світ*. 2013. № 24 (грудень). С. 1–7.

62. Культура : поточ. бібліогр. список. Вип. 4 / [уклад. О. Ф. Білоконь, О. В. Паніматченко, Т. Е. Пасічна, Л. В. Сидоренко ; М-во культури України, НБУ імені Ярослава Мудрого, Інформ. центр з питань культури мистецтва]. Київ, 2017. 56 с.

63. Мартиненко О. Художнє відкриття в професійній діяльності композитора, виконавця, музикознавця // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наук. статей. Вип. 35. Професія «музикант» у часопросторі: історико-культурні метаморфози* / [Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова]. Харків : Вид-во «С. А. М.», 2012. С. 121–131.

64. Мистецтво прекрасного енциклопедичні нариси / [за ред. П. Добрянського]. Ярмолинці, 2013. 50 с.

65. Мелодії душі : збірник вокально-хорових творів Заслуженого працівника культури України Ц. Зюлковського. Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2013. 75 с.

66. Мельничук С. Г. Позанавчальна художньо-естетична діяльність у системі виховання роботи педагогічних інститутів України (1945–1980 рр.) // *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ред. кол.: В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : КДПУ, 2013. Вип. 120. С. 29–34.

67. Миронюк Сергій Основні шляхи естетичного виховання // *Шкільний світ*. 2013. № 19 (жовтень). С. 1-8.

68. Москвічова Ю. Тематичні напрями і методологія сучасних досліджень регіональної культури України // *Українська культура: сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 239–244.

69. Печенюк М. А., Леонтієв П. П. Дзвінки голоси: музична хрестоматія: пісенний матеріал : навч.-метод. посіб. 8 кл. Тернопіль : Астон, 2003. 164 с.

70. Печенюк М. Музиканти Кам'янецьчини : біографічно-репертуарний довідник. Хмельницький : Кам'янець-Подільський держ. ун-т, 2003. 449 с.

71. Портний Ю. Л. З історії становлення професійної музичної освіти на Поділлі та Волині // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наук. статей* [Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського]. Харків, 2010. Вип. 30. С. 351–358.

72. Презентація поетично-пісенної антології «Наше слово – зброя» // URL: <https://www.kgpa.km.ua/node/8969> (дата звернення: 27.11.2024).

73. Родинний народний аматорський ансамбль братів Вадима та Євгена Гжегожевських, лауреатів мистецьких конкурсів та фестивалів, членів Національної Всеукраїнської музичної спілки. Ярмолинці, 2010. 10 с.

74. Рудницька О. П. Мистецька освіта і особистість // *Творча особистість у системі неперервної освіти: матеріали Міжнар. наук. конф. 16–17 травня 2000 р.* [за ред. С. О. Сисоєвої, О. Г. Романовського]. Харків : ХДПУ, 2000. С. 327–330.

75. Рудницька О. П. Теоретичні основи формування музичного сприйняття в аспекті духовного розвитку особистості // *Етика, естетика і теорія культури: міжвідом. наук. збірник*. Київ : Либідь, 1992. Вип. 36. С. 46–59.

76. Савчук В. О. Вадим і Євген Гжегожевські // *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка в особах. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. С. 922–928.*

77. Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини: наук.-іст. вид. Хмельницький : Поділля, 1995. 332 с.

78. Слободянюк П., Івахова К. Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект). Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. 366 с.

79. Слово єднає! : літ.-публіц. альманах. № 2 /[Хмельницька міська рада ; Управління культури і туризму ; Хмельницька міська централізована бібліотечна система ; ред.-уклад.: Т. С. Козицька, В. Ц. Міхалевський]. Житомир, 2020. 316 с.

80. Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків. Ярмолинці, 2004. 8 с.

81. Тукало Д. Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини. Хмельницький, 2006. 56 с.

82. Українська музична енциклопедія. Т. 2; Національна академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2008. 664 с.

83. Українська музична енциклопедія. Т. 3; Національна Академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2011. 627 с.

84. Філінюк А., Кліщинський П. Методика наукових досліджень з історії та політології: навч. посіб. для студ. і магістр. спец. «Історія» і «Політологія» ден. і заоч. форм навч. закл. вищ. освіти. Електронний ресурс. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. 130 с.

85. Філінюк А. Г., Черняк Л. А. Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр. // *Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024.* Рр. 21–27. С. 456–564.

86. Фурман А. В. Психокультура української ментальності: 3-є наукове видання. Тернопіль : НДІ МЕВО, 2014. 168 с.

87. Хоптяр Ю. А., Хоптяр А. Ю. Творчі здобутки братів Гжегожевських (до 35-річчя творчості та 55-річчя від дня народження) // *Освіта, наука і культура на Поділлі : збірник наук. праць.* Кам'янець-

Подільський, 2014. Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. С. 448–455.

88. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за червень 2022 року [Електронний ресурс] // URL: http://ounb.km.ua/info/hronika/2022_06.pdf (дата звернення: 21.11.2024).

89. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за липень 2021 року [Електронний ресурс] // URL: http://ounb.km.ua/info/hronika/2021_07.pdf (дата звернення: 21.11.2024).

90. Царьова Л. Деякі аспекти формування естетичної культури особистості // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / [ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 244–247.

91. Шандебура С. З любов'ю до України // *Подільські вісті*. 2022. 30 червня // URL: <http://pvisti.info/culture/10501-z-liuboviu-do-ukrainy> (дата звернення: 1.12.2024).

92. Шарівка: древня твердиня, цілющі джерела та Берегиня села / Ірина Олійник // *Єуе.ua*. 2018. 16 червня.

93. Ювілей селища відзначили помпезно // *Подільський*. 2019. 22 серпня // URL: <https://podolyanin.com.ua/news/rayon/39199/> (дата звернення: 1.12.2024).

94. Яківчук Г. В. Подільські солоспіви : [голос з фп.] : навч.-реперт. посібник / [Міністерство освіти і науки України, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія]. Хмельницьки : Заколотний М. ., 2014. 91 с.

95. Ярмолинці – містечко на Поділлі: коротка історія Ярмолинець / [упоряд. В. Москаленко]. Ярмолинці : Ярмолинецька центральна районна бібліотека, 2018. 28 с.

96. Ярова М. В. Митці Подільського краю: минуле і сучасне. Монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2012. С. 268–272.

Енциклопедичні та довідкові видання

97. Великий тлумачний словник сучасної української мови /[уклад. і голов. ред. В. Т. Бесел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
98. Енциклопедія освіти Хмельниччини. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2017. 460 с.